

Seksuaalisuuden mysteerien äärellä

■ TOMMI PAALANEN

Osmo Kontula: *Between Sexual Desire and Reality. The Evolution of Sex in Finland*. Väestöliitto 2009.

Osmo Kontulan teos *Between Sexual Desire and Reality* on tiivistetty käännös hänen aiemmasta teoksestaan *Halu & intohimo* (2008). Teos käsittelee suomalaisten seksi- ja parisuhde-elämässä tapahtuneita muutoksia FINSEX-tutkimuksen perusteella ja asettaa niitä kontekstiin seksologian teoreettisessa kentässä. Tutkimuksessa on järjestetty kyselyjä neljä kertaa, vuosina 1971, 1992, 1999 ja 2007, joten se kattaa neljä vuosikymmentä. Eri vuosien kyselyissä on riittävästi yhteneväisyyksiä, jotta muutoksia voidaan tarkastella trendeinä.

Käännöksen ja alkuperäisen välillä on joitakin eroja, sillä englanninkielinen versio on tarkoitettu kansainväliseen käyttöön, siksi yksityiskohtaisia tietoja on alkupeiräistä vähemmän. Toinen eroavaisuus on runsaampi kuvaajien käyttö, mikä havainnollistaa tilastollisia löydöksiä ja helpottaa teoksen käyttöä tietolähteenä. Maija Mäki-sen käännös on jokseenkin jäykkää englantia, kokonaisuudesta jääkin huolittelematon vaikutelma, aivan kuin teos olisi haluttu julkais-ta nopeasti ja viimeisestä oikolu-kukierroksesta olisi luovuttu. Jos aihe kiinnostaa vain harrastuksen vuoksi, niin suosittelen ehdottomasti suomenkielistä teosta, jossa Kontulan teksti soljuu miellyttävästi eteenpäin tilastotiedon runsaudesta huolimatta.

Tutkijan näkökulmasta teos soveltuu hyvin lähdemateriaaliksi kansainväliseen seksologiseen keskusteluun. Teoksessa on kuitenkin yksi ikävä puute: lähdeviitteitä on tarjolla hyvin niukasti. Kontula nojaa vankkaan henkilökohtaiseen asiantuntemukseensa kirjoittaessaan erilaisista tutkimuksista ja teorioista, joita seksologian monitieteisellä alalla on tehty, mutta usein juuri mielenkiintoisimmat lyhyet maininnat jäävät vaille lähde-ttä. Vaikka lähteet eivät olisikaan erityisen merkittäviä Kontulan argumentaation kannalta, niin lukijan näkökulmasta ne jättävät teokseen harmillisia aukkoja.

Teoksen teoreettisessa kontekstissa paneudutaan hyvin laajoihin aihepiireihin, kuten siihen, miten uskonnot ovat vaikuttaneet seksuaalikulttuuriimme. Monien aiheiden laajuus ja monimutkaisuus eivät pääse oikeuksiinsa siinä tilassa, joka niille on varattu tämänkaltaisessa yleisteoksessa. On hyvä, että teoksen empiiristä tietosisältöä taustoitetaan kulttuurihistorialla, mutta tällöin joudutaan tekemään hankalia valintoja käsittely-tavan laajuuden ja täsmällisyyden välillä. Toisaalta taas laajojen aihepiirien lyhytkin esittely voi jättää lukijaan halun kaivautua omaehtoisesti syvemmälle asiaan.

Erittäin kiinnostavia ovat vertailut kahdeksan muun Euroopan maan seksuaalitutkimusten kanssa. Vertailussa ovat olleet Norjan, Britannian, Ranskan, Portugalin, Sveitsin, Espanjan, Italian ja Kreikan tiedot. Aiemmin tällaisia vertailuja ei ole ollut mahdollista tehdä, sillä muista Euroopan maista ei ole ollut saatavilla yhdenmukaista tutkimustietoa. 1990-luvun lopussa EU-rahoituksella koordinoidut

tutkimukset mainituissa maissa ovat tarjonneet uuden mahdollisuuden tarkastella seksuaalikkulttuurien eroavaisuuksia ja eroja tuottavia rakenteita Euroopassa.

Vapautumista ja ristivetoa

Neljän vuosikymmenen aikana tehdyt seksitutkimukset antavat selkeän kuvan suomalaisen seksuaalikkulttuurin jatkuvasta vapautumiskehityksestä 70-luvun seksuaalivallankumouksen jälkeen. Monissa tutkimuksen kartoittamissa trendeissä näkyy asenteiden liberalisointuminen sukupolvesta toiseen. Ensimmäiseen tutkimukseen vastanneista henkilöistä monet ovat eläneet nuoruutensa 50-luvulla, kun taas kahden viimeisimmän tutkimuksen nuoremmat vastaajat ovat seksuaalivallankumouksen kokeneiden vanhempien lapsia. Erot seksiasenteissa näiden ryhmien välillä ovat valtavat.

E erityisen voimakkaita vapautumistrendejä on nähtävissä suhautumisessa nuorten seksuaalisuuteen, itsetyytytykseen, avioitumismnormiin ja pornografian käyttöön. Nämä trendit osoittavat, että seksuaalikkulttuurissa painopiste on siirtynyt pois päin sosiaalisten instituutioiden vallasta kohti yksilökeskeistä ajattelua. Halu, nautinto ja yksilön seksuaalinen itsemäärääminen ovat nousseet uusiksi seksuaalisuuden arvoa määrittäviksi mittareiksi.

Kontula ei ota suoraan kantaa seksuaalikkulttuurissa tapahtuneiden muutosten hyvyyteen tai toivottavuuteen, mutta hänen tavastaan kuvailla muutosten dynamiikkaa voi päätellä hänen kannattavan kaikkea sellaista vapautumista, joka tuo muassaan seksuaalisen hyvinvoinnin lisääntymistä. Tällai-

nen näkemys on seksologilta hyvin ymmärrettävä, sillä seksologian alalla on 2000-luvun aikana esitetty hyvin voimakasta evidenssiä sen puolesta, että yksilön tyytyväisyys omaan seksielämäänsä on tärkeä hyvinvoinnin ja terveyden osatekijä. Vaikka tämä on ollut jo kauan yleisesti tiedetty tosiseikka, seksuaalisuuden myönteistä merkitystä vähätellään yhä niin kasvatuksessa kuin terveystalvulluissakin.

Tieteellinen seksologinen tutkimus ei ole pelkästään seksuaalikkulttuurin raportoimista, vaan tutkimus myös muokkaa seksuaalikkulttuuria. Tieteellisen tiedon vaikutus on suurinta erityisesti silloin, kun tutkimus osoittaa selkeästi vääriksi erilaisia ennakkoluuloja tai ideologisia asenteita seksuaalisuutta kohtaan. Oiva esimerkki tällaisesta on pornografian käyttöä koskevan kysymyksen tulokset. Kun nuorista miehistä 70 % ja naisista 43 % oli katsonut pornovideoita edeltäneen vuoden aikana, niin lienee enää turha esittää perinteisiä pornon vastaisia väittämiä, joiden mukaan ”pornon katsominen kielii vääristyneestä suhteesta seksiin” tai että ”porno tekee miehistä raiskaajia”. Tuskinpa valtaosa koko ikäluokasta voi olla patologisia tapauksia.

Tutkimus paljastaa myös seksuaalikkulttuurin kipupisteitä osoittamalla ristiriitaisia suuntia trendeissä ja asenteissa. Yhden kiintoisan ristivedon synnyttää parisuhdekäsitysten muuttuminen. Siinä missä avioitumista ei enää pidetä välttämättömänä, ja avioliitot ja etäsuhteet valtaavat alaa, on uskollisuuden tärkeys noussut Suomessa häkellyttävän korkeaksi. Suomalaiset ovat uskollisuuteen liittyvissä asenteissaan vertailumaiden

tiukkapipoisimpia – jopa ohi kato-lisen Etelä-Euroopan. Kontula se-littää tätä kehitystä pohjoismaisel-la tasa-arvoisen parisuhteen mallil-la, jossa suhteen pysyvyyttä ei enää mitata virallisella aviosopimusel-la, vaan kumppanien välisellä si-toutumisella, joka konkretisoituu uskollisuuden vaatimuksena.

Jyrkkä uskollisuuden vaatimus johtaa hyvin kielteisiin asenteisiin rinnakkaisuhteita kohtaan, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että jul-kisessa keskustelussa ei juuri löy-dy ymmärrystä yksivaiolisesta pa-risuhdemallista poikkeaville nä-kemyksille. Samalla kun ihmiset ovat yhä tyytymättömpiä sek-sielämäänsä, synnyttää tiukka us-kollisuuden vaatimus varsin mus-tavalkoisia käsityksiä ihmisuhtei-den pelisäännöistä ja ongelmien ratkaisemisesta. Esimerkiksi, jos parin seksihalut eivät kohtaa, ku-ten enenevässä määrin näyttää ta-pahtuvan, niin suhdetta määrittelevä tiukka uskollisuusvaade voi joh-taa loukkuun, josta ainoa tie ulos on eroaminen.

Uskollisuuden ihanne on siis samalla sekä parisuhteen vahvista- ja että sen tuhoaja. Tällainen asen-neilmapiiiri on johdonmukaisesti synnyttänyt uuden parisuhdemal-lin, sarjamonogamian, jossa pari-suhteiden ongelmien vakioratkai-su on eroaminen ja uuden kump-panin etsintä. Jos ongelmat johtu-vat omista toimista ja käsityksistä, niin tämä ei ymmärrettävästi ole optimaalinen ratkaisu.

Toinen ristivetotilanne on ke-hittynyt seksuaalisen nautinnon ympärille. Yhdyntöjen määrät ovat laskeneet 2000-luvulle tultaes-sa ja samalla seksuaalinen halutto-muus on lisääntynyt. Tämä on suu-ri mysteeri, sillä seksuaalikkulttuu-

rimme vapautumisen myötä voisi kuvitella myös yhdyntäaktiivisuuden lisääntyvän. Yhdyntöjen vähenemistä paikkaamaan on noussut roimasti lisääntynyt itsetyydytys. Kontula arvelee, että itsetyydytyksen suuri suosio kertoo asetelmasta, jossa seksuaalisen nautinnon arvostus on suuri ja yhä kasvussa, mutta seksikumppanin löytäminen ja kahden ihmisen seksihalujen yhteensovittaminen on kuitenkin entistä haasteellisempää.

Kohtaamisen vaikeus

Viimeisimmän kyselytutkimuksen mukaan suomalaisten tyytyväisyys seksielämäänsä on heikentynyt 2000-luvulle tultaessa. Tyytymättömyyteen liittyvät naisilla haluttomuuden lisääntyminen ja orgasmivaikeudet sekä miehillä erektio-ongelmat, herkkä siemensyöksy ja seksin puute. Kontula etsii syitä tyytymättömyydelle paineista, joita erilaiset seksuaalikulttuurissamme vallitsevat roolimallit tuottavat. Viihde pursuaa täydellisen rakastajan ja parisuhteen malleja, jotka ohjaavat odotuksiamme tarpeettoman korkealle toisen ihmisen kohtaamisessa ja suhteen aloittamisessa.

Kontulan mielestä seksuaalisuudesta käytävä julkinen keskustelu juuttuu ongelmakeskeisyyteen. Seksiin liittyviä riskejä ja terveysnäkökulmia tuodaan esille, mutta myönteinen, salliva ja avoin suhtautuminen seksuaalisuuteen jää marginaaliin. Yksilön seksuaalioikeuksista keskustellaan pääsääntöisesti negatiiviselta kannalta, siten että korostetaan oikeutta välttää väkivallalta ja kaltoinkohdeltulta. Kontula peräänkuuluttaa seksuaalioikeuksien positiivista puolta: ne tarkoittavat myös oi-

keutta seksuaaliseen ilmaisuun ja nautintoon.

Erityisesti naiset kärsivät epätydyttävästä seksistä. Luvut ovat paikoin jopa hätkähdyttävän korkeita; naimisissa olevista naisista 46 % ja avoliitossa olevista 40 % on kokenut säännöllisesti haluttomuutta parisuhteessaan. Miehillä vastaavat luvut ovat 10 % luokkaa. Kun tähän lisätään vielä huomio, että miehet haluavat selvästi naisia enemmän seksiä parisuhteissaan, niin edessä voi olla suuria ongelmia parisuhteiden toiminnassa. Haluttomuuteen liittyvät seksuaalioingelmat heijastuvat myös itsetuntoon ja elämänsenteesiin, joten seksuaalielämän ongelmien ennaltaehkäisy ja tehokas hoitaminen parantaa elämänlaatua kokonaisuudessaan.

Vastaava kohtaamisongelma on havaittavissa myös nuorten sinkkujen keskuudessa. Sinkkumiesten kaipaama yhdyntöjen määrä oli lähes kolminkertainen naisiin verrattuna. Kontula kuvailee miesten ja naisten seksihalujen eroa noin 20 ikävuoden välisellä kuilulla. Seksihalujen vähetessä iän myötä miehet löytäisivät keskimäärin yhtä halukkaita kumppaneita 20 vuotta nuoremista naisista. Ei siis ole mikään ihme, jos sopivan seksikumppanin etsintä on nuorille miehille päänaivan aihe. Halujen epätasapaino synnyttää naisia usein ärsyttävän vonkaamistavan miesten käytöksessä, mutta tällä kehityksellä kummankaan sukupuolen tilanteeseen ei ole helpotusta välittömässä näköpiirissä.

Kontula ottaa kantaa teorioihin, jotka pyrkivät selittämään seksihaluihin liittyvät sukupuolierot. Hän katsoo evolutiivisen teorian selittävän parhaiten sen seikan, että 40 vuoden aikana tapahtuneet

muutokset seksuaalikulttuurissamme eivät ole vaikuttaneet juuri lainkaan miesten ja naisten seksihalujen eron suuruuteen. Vaikka sosiaaliset normit ja käyttäytymismallit tekevät naisille miehiä vaikeammaksi ilmaista haluajan hyväksytysti, nämä eivät selitä riittävästi sukupuolieroa. Erityisesti itsetyydytystä koskevat tulokset tukevat tätä näkemystä, sillä vaikka itsetyydytysaktiivisuus on lisääntynyt tasaisesti kummankin sukupuolen osalta, on miesten aktiivisuus säilynyt koko ajan samassa suhteessa naisia korkeampana.

Vaikka Kontula katsookin löydönsensä tukevan voimakkaammin evolutiivista näkemystä seksihalujen sukupuolierosta, yksisilmäiseksi hänen ajatteluaan ei voi kutsua. Hän käsittelee seikkaperäisesti myös konstruktivistista seksuaaliteoriaa, biokulttuurista teoriaa ja sosiaalisen vaihdon teoriaa ottaen näistä kaikista käyttöön aineksia erilaisten seksuaalikulttuurimme ilmiöiden selittämiseksi. Seksuaalisuuden rakenteet ovat niin monimutkaisia, että Kontula toteaa tutkimustensa ”inspiroivan enemmän kysymyksiä kuin lopullisia vastauksia”.

Kirjoittaja on filosofi, seksuaalietiikan tutkija ja Sexpo-säätiön puheenjohtaja.